

Anni Jääntti, Anna-Aurora Kork,
Kaisa Kurkela, Ulriika Leponiemi,
Henna Paananen, Lotta-Maria Sinervo
& Sanna Tuurnas (TOIM.)

Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus

Vastapaino
Tampere 2022

DOI: 10.58181/VP9789517689953

Tämän teoksen Open Access -editio on lisensoitu CC BY-NC-ND 4.0 -käyttöluvalla. Voit jakaa avoimen kirjan, mutta sinun on mainittava lähde asianmukaisesti.

Et voi käyttää aineistoa kaupallisiin tarkoituksiin, eikä tehdä siihen muutoksia.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>

Tämän kirjan avoimen julkaisemisen (Open Access) ovat rahoittaneet:

- Tampereen yliopisto
- Focus Localis
- Hallinnon tutkimuksen seura

Maksullinen painettu kirja ja sähkökirja (ePub) ovat myös saatavilla.

© Vastapaino, tekijät

ISBN 978-951-768-995-3 (painettu kirja)

DOI: 10.58181/VP9789517689953 (Open Access)

Kustannusosakeyhtiö Vastapaino
Yliopistonkatu 60 A
33100 Tampere
www.vastapaino.fi

Sisällys

Esipuhe 9

Hallintotieteellinen tutkimus muutoksen kohteena ja tekijänä | Henna Paananen, Anni Jäntti, Anna-Aurora Kork, Kaisa Kurkela, Ulriika Leponiemi, Lotta-Maria Sinervo & Sanna Tuurnas **13**

I TIETEENALAN MONITAHOINEN JA MUUTTUVA IDENTITEETTI

Hallintotieteellinen tutkimus hallinnon ja politiikan rajalla | Kanerva Kuokkanen, Stefan Sjöblom, Isak Vento & Sebastian Godenhjelm **39**

Hallinnon tutkimuksen vapaus poliittisen ja hallinnollisen ohjauksen näkökulmasta | Niina Mäntylä, Jari Autioniemi, Jonna Kosonen, Hanna Partinen & Hanna-Kaisa Pernaa **59**

Paradoksit julkisen johtamisen uudelleenajattelun mahdollistajana | Esa Hyyryläinen, Jari Autioniemi & Kirsi Lehto **83**

Ilmiölähtöinen hallinta sotkuisessa maailmassa | Harri Jalonen, Kaisa Lähteenmäki-Smith, Samuli Manu, Petri Uusikylä & Minna Branders **105**

II TUTKIMUKSEN MONIMUOTOISUUS

Pohjoismainen vertailu hallintotieteellisen

tutkimuksen täydentäjänä | Linnéa Henriksson, Siv Sandberg, Nina Tynkkynen & Sari Pikkala **131**

Kertomukset hallinnon tutkimuksessa | Paula Rossi,

Samuli Björninen, Matias Nurminen ja Maria Mäkelä **153**

Vaikuttavuuden arviointi ja johtaminen julkisissa

palveluissa | Elsa Paronen, Tomi Mäki-Opas & Johanna Lammintakanen **175**

Muutosprosessien dynamiikka tutkimuskohteena |

Nina Lunkka, Sanna Laulainen & Helena Taskinen **197**

III TIETO JA TIETÄMISEN TAVAT MUUTOKSESSA

Julkisen hallinnon tiedonmuodostus | Harri Laihonen,

Anna-Aurora Kork, Lotta-Maria Sinervo & Petra Kokko **221**

Asukastiedon hyödyntämisen kipupisteet

yhteiskehittämisessä | Sanna Tuurnas, Anni Jäntti, Helka Kalliomäki, Kaisa Kurkela & Pauliina Lehtonen **245**

Kestävyuden tulkinta kaupunkitalouden johtamisen

kysymyksenä | Lotta-Maria Sinervo & Harri Laihonen **269**

Luottamuksen käsite kriittisen tarkastelun kohteena |

Ossi Heino & Jarmo Houtsonen **291**

IV HALLINTOTIETEELLINEN TUTKIMUS YHTEISKUNNALLISESSA MURROKSESSA

Kestävä kehitys paradigmanmuutoksena hallinnon

tutkimuksessa | Liisa Häikiö & Vivi Niemenmaa **315**

Innovaatiopolitiikan kehitys Suomessa | Jari Kolehmainen,

Markku Sotarauta & Valtteri Laasonen **341**

Osallistuva seutulainen ja demokratia kaupunkiseutujen

suunnittelussa | Kirsi Pauliina Kallio, Jouni Häkli & Olli

Ruokolainen **365**

Kuntajohtajuustutkimuksen tila ja tulevaisuus | Anni

Jäntti, Henna Paananen, Jonne Parkkinen, Arto Haveri &

Jenni Airaksinen **391**

Liite 415

Kirjoittajat 417

Hallinnon tutkimuksen vapaus poliittisen ja hallinnollisen ohjauksen näkökulmasta

NIINA MÄNTYLÄ, JARI AUTIONIEMI, JONNA KOSONEN,
HANNA PARTINEN & HANNA-KAISA PERNAÄ

Tutkimuksen vapauteen kohdistuvat vaikuttimet

Tieteen vapaus on yksi demokratian kulmakivistä. Tieteen vapauteen liittyviä eriasteisia ongelmia on kuitenkin tunnistettu laajasti eri maissa.¹ Tämä kehitys on yhdistetty viimeisen vuosikymmenen aikana erityisesti autoritaarisen populismin nousuun. Puolan ja Unkarin esimerkit ovat lisänneet huolta vastaavanlaisista kehityssuunnista myös muualla Euroopassa.² Tieteen, globaalien kehitystrendien ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhteen kietoutuminen ei mahdollista kiistatonta tai universaalia, yhteiskuntaan tai sen hallintaan kohdistuvan tieteen tai tutkimuksen objektiivisuutta. Sen sijaan huomiota tulisi enenevästi kiinnittää tämän suhteen ja sen kehityksen objektiiviseen tarkasteluun.³

1 Cram & Femwick 2018.

2 Altbach & de Witt 2018; Bard 2018; Grimm & Saliba 2017, 46.

3 Novotny ym. 2008, 232–236.

Tieteelliseen tutkimukseen kohdistuu Suomessakin monenlaista ohjausta ja vaikuttamista. Tähän kuuluu olennaisena osana tiedeyhteisön sisältä ja ulkopuolelta tuleva kritiikki. Sen sijaan harmittomalta vaikuttava, monista tekijöistä koostuva epäasiallinen vaikuttaminen ja ohjaus voivat kontrolloimattomina johtaa voimakkaaseenkin tutkijan itesensuuriin, ja siksi näitä eri tekijöitä on oleellista analysoida. Tässä artikkelissa kartoitamme erilaisia epäsuoria ja suoria tekijöitä, jotka vaikuttavat julkishallinnon tutkijoiden tutkimusvalintoihin. Keskitymme erityisesti poliittiseen ohjaukseen ja hallinnolliseen vaikuttamiseen. Tutkimuksen vapaus muodostaa puolestaan arviointikehikon, jonka kautta analysoimme näihin vaikuttamismuotoihin liittyviä riskejä. Kiinnostuksemme kohdistuu erityisesti tutkijan tekemiin aihevalintoihin ja tutkimustuloksiin liittyvään vaikuttamiseen tai valikointiin.

Rajaamme tarkastelun julkishallintoon kohdistuvaan, yliopistoissa tehtävään tutkimukseen. Tällaista tutkimusta tehdään esimerkiksi hallintotieteen, oikeustieteen ja muiden yhteiskuntatieteiden piirissä. Julkishallintoon kohdistuvan tutkimuksen ja siihen liittyvien valintojen tarkastelun tekee erityisen merkittäväksi julkishallinnon eri tasoilla tapahtuva julkisen vallan ja varojen käyttö, jonka on oltava avointa myös kritiikille. Julkishallinnon tutkimuksella on keskeinen rooli yhteiskunnan kehittämisen kannalta ja poliittisen päätöksenteon tukena. Hukkinen kirjoittaa kahden kaupasta, sillä tutkijat tarvitsevat päättäjiä tutkimuksensa resursointiin.⁴ Poliitiikkaorientoituneissa projekteissa rahoituksesta kilpailevat yliopistojen kanssa myös erilaiset sektoritutkimuslaitokset, ajatushautomot ja konsultti-toimistot. Ne saattavat vastata ketterämmin päätöksentekijöiden nopeasti muuttuviin tiedontarpeisiin, mutta ovat myös alisteisia

4 Hukkinen 2020a, 262.

näiden julkisuus kuvan mukaiseen raportointiin.⁵ Julkishallintoon kohdistuvan tutkimuksen hyödyntäjänä on monia muita aloja korostuneemmin ammattiyhteisö eli tutkimusta tuotetaan julkishallinnon käytäntöjen parantamiseksi suoraan myös organisaatioiden käyttöön, esimerkiksi kunnille. Tiedon luonne on tällöin käytännöllistä.⁶ Julkishallintoon kiinnittyvät teemat liittyvät läheisesti ihmisen arkeen (esimerkiksi kansalaisten oikeuksiin, palveluihin, julkishallinnon eettisyyteen), mistä syystä tutkimus kiinnostaa myös mediaa ja kansalaisia. Tämä synnyttää omanlaisiaan haasteita ja mahdollisuuksia alan tutkimukselle.

Artikkelin aloittaa luku tutkimuksen vapauden oikeudellisesta perustasta, jonka jälkeen tarkastelemme lyhyesti kansallista ja kansainvälistä suomalaisten tutkijoiden autonomian tilaa kartoittavaa kirjallisuutta. Artikkelin pääsisällön muodostaa suomalaisten yliopistojen tutkijoilta (N=124) kerätty empiirinen kyselyaineisto, jonka analysoimme peilaamalla sitä teoreettiseen keskusteluun tiedontuottamisen yhteiskunnallisesta vastuusta. Kyselyn avulla selvitimme julkishallinnon tutkijoiden kokemuksia erilaisista tutkimukseen kohdistuvista vaikuttimista. Kyselylomake oli tarkoituksella suomenkielinen, sillä lähtökohtana oli kartoittaa niiden tutkijoiden näkemyksiä, jotka seuraavat suomenkielistäkin media- ja tiedekeskustelua. Erilaisista vaikuttamisen muodoista ja tasoista ovat valikoituneet tässä artikkelissa erityiseen tarkasteluun poliittinen ohjaus ja hallinnollinen vaikuttaminen, koska ne näyttäytyivät aineistossa olennaisina julkishallintoon kiinnittyvien tutkimusteemojen näkökulmasta.

Tutkimuksen ja tässä tapauksessa julkishallintoon suuntautuvan tutkimuksen vapautta on tutkittu Suomessa vähän. Keskeinen keskustelunavaus aiheesta on vuonna 2020 ilmestynyt

5 Hukkinen 2020b.

6 Ks. Ylijoki 2020, 143–144.

kokoomateos *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*.⁷ Akateemisen vapauden, tieteen vapauden ja tutkimuksen vapauden käsitteet eivät ole saaneet Suomessa erityisen vakiintuneita määritelmiä.⁸ Akateemisen vapauden käsite on kuitenkin laajasti käytössä eri oikeusjärjestelmissä ja saa niissä toisistaan poikkeavia määritelmiä.⁹ Myös kansainvälisissä sopimuksissa ja politiikka-asiakirjoissa korostuu akateemisen vapauden käsite. Suomessa on perustuslain tasolla turvattu tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus sekä yliopistojen autonomia, joka on käsitetty sen funktion mukaisesti tieteen vapauden instituutionaaliseksi muodoksi.¹⁰ Siten Suomen kansalliseen oikeusjärjestykseen sisältyy itsessään hienojakoisempi korkeakoulutukseen liittyvien oikeudellisten lähtökohtien jaottelu kuin useisiin muihin oikeusjärjestelmiin. Yliopistolaissa (558/2009) tieteen vapaus on edelleen konkretisoitu tutkimuksen vapauden käsitteen alla. Artikkelissa käytämme tutkimuksen vapauden käsitettä.

Tutkimuksen vapauden oikeudellinen perusta

Tieteellisen tutkimuksen vapaus on turvattu perustuslain 16.3 pykälässä ja EU:n perusoikeuskirjan 13. artiklassa. Myös yliopistolaissa on säädetty, että yliopistoissa vallitsee tutkimuksen, taiteen ja opetuksen vapaus. Perusoikeutena tutkimuksen vapauden sisältyy yksilön oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä sekä julkaista tutkimustuloksensa.¹¹ Tutkimustulosten julkaisemisen on katsottu saavan suojaa myös sopimuksesta, joka koskee Euroopan unionin toimintaa.¹² Tutkimuksen vapauden on liitetty lisäksi tutkijan oikeus valita tutkimuksen kohde,

7 Väliverronen & Ekholm 2020.

8 Väliverronen 2020, 25–26.

9 Barendt 2010; Altbach 2013.

10 Tuori 2011, 625–629.

11 HE 309/1993 vp, 64; PeVM 25/1994 vp, 36.

12 Ks. Jukka 2018, 7–8.

asettaa tutkimusongelma ja saada tietoa tutkimastaan asiasta.¹³ Tutkimuksen vapauden on nähty jääneen periaateluonteiseksi ja julkilausumatyypiseksi perusoikeudeksi¹⁴.

Tutkimuksen vapautta on turvattu myös kansainvälisissä sopimuksissa.¹⁵ Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen eli TSS-sopimuksen (SopS 6/1976 15 artikla) mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä tieteen ja sivistyksen säilyttämisen, kehittämisen ja levittämisen kannalta. Lisäksi sopimusvaltioiden tulee kunnioittaa tieteelliselle tutkimukselle ja luovalle toiminnalle välttämätöntä vapautta. TSS-sopimuksen mukaisen tieteen vapauden on katsottu pitävän sisällään muun ohessa tutkijoiden oikeuden määritellä tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät, tiedon julkaisemisen ja sen varmistamisen, että (yksityinen) resursien jako ei ohjaa aiheettomasti tutkimuksen suuntautumista.¹⁶

Tieteen vapaus liitetään eri oikeusjärjestelmissä ja kansainvälisissä asiakirjoissa sanan- ja ilmaisunvapauteen. Suomessa tieteen vapauden on tunnustettu kiinnittyvän sananvapauteen, mutta tieteen vapauden ja sananvapauden välinen suhde on kuitenkin varsin jäsentymätön.¹⁷ Ilman jäsentää sananvapauden turvaavan tieteen ja taiteen aloilla toimivien toimintamahdollisuudet.¹⁸ Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Yksilön akateemiset oikeudet saavatkin tukea kahdesta perusoikeudesta: perustuslain 16.3 pykälässä turvatusta tutkimuksen vapaudesta ja perustuslain 12.1 pykälässä turvatusta sananvapaudesta.

13 Miettinen 2001b, 279–285; Tuori 2001, 622–623.

14 Miettinen 2001b, 470–476.

15 Beiter, Karran & Appiaqyei-Atua 2016, 261–264.

16 CESCR General Comment No 25, Comment 13, 21–22, 43, 59.

17 Neuvonen 2019a; Neuvonen & Rautiainen 2013.

18 Illman 2020, 17.

Havainnot maalittamisesta ovat vauhdittaneet tutkijan sananvapauteen liittyvää oikeudellista keskustelua Suomessa. Maalittamisella tarkoitetaan henkilöön tai hänen läheisiinsä kohdistuvaa, järjestäytyntä, epäsuoraa tai suoraa häirintää. Maalittamisella yritetään vaikuttaa laajemmin yhteiskunnan instituutioihin ja rapauttaa niihin kohdistuvaa luottamusta.¹⁹ Tutkijan sananvapautta on myös pyritty rajoittamaan erityisesti sektoritutkimuslaitoksissa työnantajan tutkijoihin kohdistamilla virkamiesoikeudellisilla seuraamuksilla, kuten varoituksilla (EOA dnro 3098/2/2010).

Sekä kotimaisessa että eurooppalaisessa keskustelussa on havaittavissa samanlaista argumentoinnin keskittymistä yksittäisiin tieteen tai akateemista vapautta tukeviin oikeuksiin, kuten ilmaisun-, sanan- tai yhdistymisvapauden doktriiniin. Euroopan unionin parlamentin suosituksessa todetaan, että Euroopan unionissa akateemisen vapauden loukkauksia käsitellään harvoin ihmisoikeuskehityksen nojalla. Siksi akateemisen vapauden normit ovat puutteellisesti kehittyneitä, eikä niihin kohdistuvista loukkauksista ilmoiteta. Suomessakin on hyvä huomata, että tieteen harjoittaminen on ihmisoikeus, joka on johdettu oikeudesta koulutukseen ja oikeuksista mielipiteen- ja ilmaisunvapauteen.²⁰ Tällaiselle laajemmalle kuin vain tutkijan sananvapauteen keskittyvälle oikeuksien tarkastelulle ja tähän liittyvien oikeusturvakeinojen kehittämiseen voi tulevaisuudessa olla entistä enemmän tarvetta, kun otetaan huomioon kehitys Euroopassa ja sen ulkopuolella.

Suomi kansainvälisessä tarkastelussa

Tieteen vapaus on turvattu eri maiden lainsäädännössä, mutta se ei ole ollut tae tieteen vapauden toteutumisesta. Päinvastoin,

19 Sisäministeriön työryhmäraportti 2021.

20 Euroopan parlamentin suositus 2018; Ks. myös Miettinen 2001a, 1314–1315.

lainsäädännön ja akateemisen vapauden tosiasiallinen toteutuminen näyttää olevan useissa maissa ristiriidassa. Esimerkiksi Venäjä sijoittuu akateemisen vapauden indekseissä edelleen heikon vapauden luokkaan D.²¹ Kiinaan liittyvä sensuurikohu puolestaan ravisteli tiedemaailmaa laajasti muutama vuosi sitten, kun kansainväliset tunnetut tiedejulkaisijat poistivat tietokannoistaan Kiinalle epäedullisia julkaisuja.²² Väliverronen ja Ekholm nostavat esiin tutkijoiden vapauden kaventumista kuvaavana ilmiönä tieteen vapauden loukkauksia kartoittavan toiminnan yleistymisen populismin myötä myös länsimaissa. Näin siitä huolimatta, että valtionhallinnon diktatuuri ei ole länsimaissa ollut perinteisesti uhka vapaalle tutkimukselle.²³ Alessandra Russo ja Federico Russo varoittavatkin pitämästä akateemista vapautta itsestänselvyytenä ”vahvan demokratian” maissa, joissa tutkimuksen suuntaamista ohjataan hienovaraisemmin, esimerkiksi taloudellisen tuen tai sujuvan uralla etene-
misen kautta.²⁴ Esimerkiksi Iso-Britanniassa on tunnistettu yhä useampia välittömiä tutkimuksen vapauden loukkauksia.²⁵

Academic Freedom Indexin mukaan kolmasosassa niissä maista, joissa akateeminen vapaus toteutuu huonoiten, akateeminen vapaus on turvattu maiden valtiosäännöissä.²⁶ Indeksien avulla on mahdollista tarkastella viiden keskeisen indikaattorin kautta akateemisen vapauden toteutumista. Indeksissä on kiinnitetty huomiota tutkimusaiheen valinnan vapauteen tai siihen vaikuttamiseen määräyksin, rajoittein ja kannustein sekä sensuurin ja itsesensuurin keinoin. Indeksissä on myös tarkasteltu tutkimuksen julkaisemisen vapausastetta ja pääsyä tutkimusai-

21 Academic Freedom Index, AFI.

22 Greitens & Truex 2018; Airaksinen 2020a; 2020b.

23 Väliverronen & Ekholm 2020.

24 Russo & Russo 2017.

25 Civitas 2020.

26 Spannagel ym. 2020, 2–3.

neistoihin. Indeksien mukaan akateeminen vapaus näyttää kokonaisuudessaan toteutuvan Suomessa hyvin, sillä Suomi kuuluu luokituksen parhaaseen luokkaan A.²⁷

Göteborgin yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksesta käsin johdettu V-Dem instituutti kerää globaalisti demokratian ja poliittisen päätöksenteon tilaa kuvaavia indikaattoreita.²⁸ Indikaattoreiden joukossa tarkastellaan myös tieteen vapautteen liittyviä tunnuslukuja. Toisen maailmansodan jälkeen tutkimuksen ja opetuksen harjoittamisen ja kehittämisen tunnusluku on pysynyt Suomessa lähellä 4,0:n maksimiarvoa (1945–2019: 3,72.). Myös akateemisen vapauden indeksi 1 on pysytellyt 2000-luvulla 0,93:n ja 0,95:n (maksimi 1,0) välillä. Sen sijaan poliittisiin teemoihin liittyvän, akateemisen tai kulttuurisen ilmaisuvapauden aste on kääntynyt laskuun. Vuoteen 2012 saakka tasaisesti 3,8:ssa pysynyt arvo (maksimi 4,0) laski vuonna 2018 lukemaan 3,72 ja vuonna 2019 jyrkemmin arvoon 3,19.

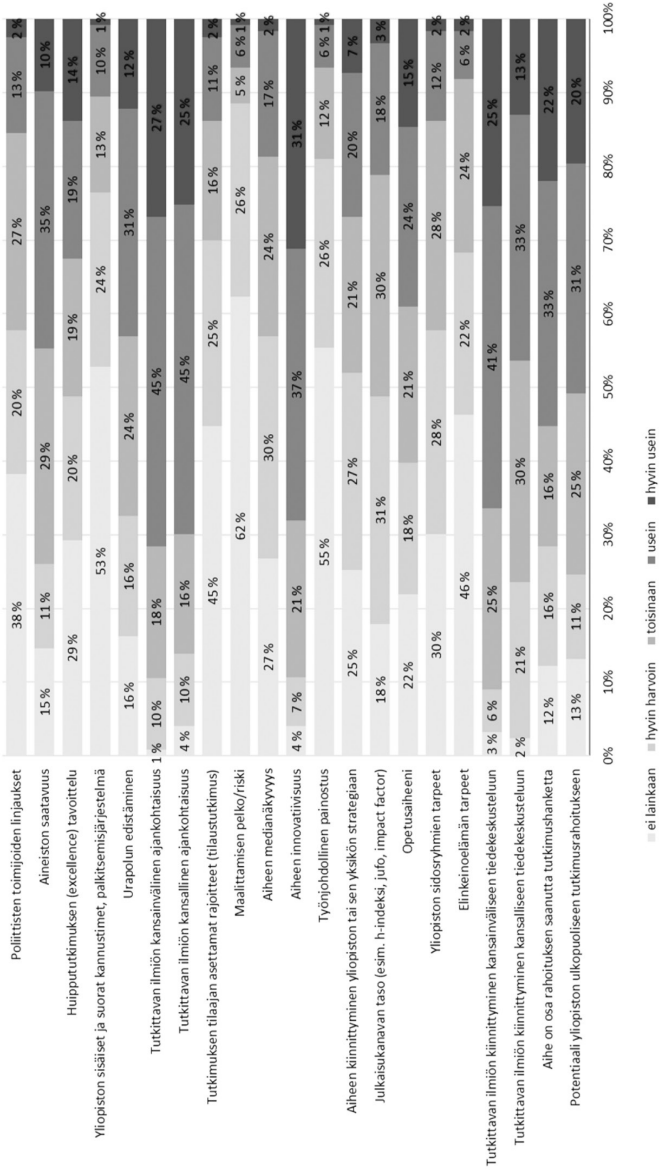
Aineiston kuvaus

Vuoden 2020 tammi-helmikuussa lähetimme sähköisen kyselyn tutkijoille, jotka tekevät julkiseen hallintoon liittyvää tutkimusta. Julkisen hallinnon tutkijat eivät ole rajattavissa tiettyyn tieteenalaan tai määrättyihin tiedekuntiin. Lähetimme kyselyn sähköpostitse Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lapin, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistojen sekä Åbo Akademin yksiköihin, joissa arvioimme olevan julkisen hallinnon tutkijoita. Jätimme tutkijoille itselleen mahdollisuuden päättää, kuuluvatko he kyselyn kohderyhmään. Teimme kyselylomakkeesta vain suomenkielisen version. On huomioitava, että suomalaisissa yliopistoissa työskentelevän kansainvälisen tutkijajoukon vastaukset olisivat saattaneet poiketa suomenkielisestä vastaajajoukosta.

27 Kinzelbach ym 2020, 6–9.

28 V-Dem instituutti 2016.

Tutkimusaiheen valintaan vaikuttavat tekijät

Rajasimme kyselyä niin, että kiinnitimme huomiota ensisijaisesti ulkopuolisiin tekijöihin tutkimusaiheen valinnassa. Perustelemme valintaa institutionaalisen tietoteorian avulla.²⁹ Teorian mukaan käytäntöjen, sosiaalisten normien ja kannustimien kaltaiset institutionaaliset järjestelyt vaikuttavat tutkimusaiheiden valikoitumiseen. Näin ollen tutkimuksen vapaudessa ei ole kyse pelkästään tutkijan sisäisestä motivaatiosta, vaan tutkimuksen tekemisen taustaedellytyksistä ja tiedollisista seurauksista.³⁰

Kyselyyn vastasi yhteensä 124 julkisen hallinnon tutkijaa. Vastanneista 45 prosenttia oli miehiä ja 52 prosenttia naisia. Prosentti vastanneista valitsi vaihtoehdon ”Muu”, ja kaksi prosenttia valitsi vaihtoehdon ”En halua vastata”. Suurin osa (37 %) vastanneista oli neliportaisella tutkijan uralla ensimmäisellä portaalla. Neliportaisella uramallilla kategorisoidaan tutkijoiden ja opettajien uravaihetta yliopistoissa. Toiseksi suurin osa (24 %) vastaajista edusti tutkijan uran neljättä porrasta. Kolmannella portaalla vastaajista oli 21 prosenttia ja vähiten toisella portaalla (18 %). Suurimmalla osalla vastaajista tehtävä yliopistolla oli tutkimuspainotteinen (77 %).

Tutkimusvalintoja ohjaavat tekijät

Kyselyssä kysimme, miten eri tekijät vaikuttavat tutkijoiden tutkimusaiheiden valintoihin. Kysymyksessä käytettiin Likert-asteikkoa (1=ei lainkaan, 2=hyvin harvoin, 3=toisinaan, 4=usein, 5=hyvin usein). Vastaukset on kuvattu kuviossa 1.

Vastauksista voidaan päätellä, että tutkimusaiheiden valintaa ohjaavat merkittävästi aiheiden innovatiivisuus, kansallinen ja kansainvälinen ajankohtaisuus sekä kiinnittyminen tiede-keskusteluun. Paljon julkisuudessa esillä olleet maalittamisen pelko ja elinkeinoelämän vaikutteet tutkimuksen vapautteen

29 Goldman & McGrath 2015; Reijula & Ylikoski 2020.

30 Reijula & Ylikoski 2020, 73.

näyttelevät pientä roolia julkishallinnollisen tutkimuksen aihevalinnoissa. Aiemmissä tutkimuksissa onkin havaittu, että maalittaminen kiinnittyy erityisesti tiettyihin teemoihin, kun taas osa tutkijoista on täysin tällaisen ilmiön ulkopuolella.³¹ Toisaalta vastauksissa nousi esille, että tutkimusvalintoihin voivat vaikuttaa myös maalittamista lievemmät ”somemyrskyt”, jos tutkijat kokevat näissä tilanteissa jäävänsä ilman organisaation tai yhteisön tukea. Niin positiiviset kuin negatiivisetkin suoraan henkilöön kohdistuvat työnjohdolliset ohjauskeinot näyttävät vaikuttavan tällä hetkellä hyvin vähän aihevalintoihin.

Tässä tutkimuksessa poliittisten toimijoiden ohjaus ei näyttäytynyt merkittävänä tutkimuksen aiheen valintaa ohjaavana tekijänä. Vastaajat kokivat keskimäärin, että poliittiset linjaukset vaikuttavat tutkimusaiheen valintaan vähän. Avoimissa vastauksissa poliittinen ohjaus nousi kuitenkin voimakkaasti esille. Vastauksissa kysymyksen tiedeyhteisön kirjoittamattomista odotuksista ja käytännöistä nousi esille yliopisto-organisaation ja keskushallinnon vaikutus tutkimusvalintoihin. Kyse on yleensä rahoitukseen liittyvästä suorasta tai epäsuorasta ohjauksesta. Tämä vahvistaa tutkimuseettisen neuvottelukunnan barometrin tuloksen, jonka mukaan tutkijat mainitsevat rahoituksen suurimmaksi huoleksi tutkimustyössä.³²

Aiheen potentiaali ulkopuolisen rahoituksen hankinnassa vaikutti aiheen valintaan usein tai hyvin usein puolella vastaajista (50,8 %). Yli puolella tutkimusaihe valikoituu usein tai hyvin usein myös siltä pohjalta, että aihe on osana rahoitusta saanutta hanketta. Poliittisten toimijoiden linjaukset näyttävät vaikuttavan vain vähän tutkimusaihevalintoihin, mutta koska poliittiset päättäjät ohjaavat myös rahoituksen kohdentumista, politiikan olennaisin vaikutus tutkimusaiheiden valikoitumi-

31 Illman 2020, 118.

32 Salminen & Pitkänen 2019, 11.

seen on rahoitukseen pohjautuva. Avoimissa vastauksissa nousi esiin huoli perustutkimuksen tulevaisuudesta. Huoli liittyy sekä edellä mainittuun rahoituksen vaikutukseen aihevalintoihin, mutta myös muihin aihevalintaa ohjaaviin tekijöihin, kuten tiedekunnan arvostukseen.

”Rahoitusta saa vain tietynlaiseen tutkimukseen, joka väistämättä ohjaa tekemään tutkimusta tietyltä alalta. Ei voida puhua enää tutkimuksen vapaudesta, koska esim. rahoittajat päättävät sen, mistä tutkimusta tehdään.”

”Perustutkimukselle ei näytä olevan tilausta missään muodossa, vaikka juuri omalla alallani [...] ei ole juuri mitään tutkimusta olemassakaan. Eli tämän vuoksi rahoituksen ja miksei tiedekunnan arvostuksen keskittyminen innovaatiohumpaan ja monimutkaiseen soveltavaan tutkimukseen ohjaa väistämättä tutkimusaiheiden valintaa.”

”STN-hakujen ja lippulaivarahoituksen kaltaiset vahvasti poliittisesti ylhäältä käsin raamitetut ja käytännön sovelluksiin suuntaavat rahoitusinstrumentit ohjaavat kenttää vahvasti ja vapaalle perustutkimukselle on tarjolla yhä vähemmän yhteiskunnallista tukea.”

Erityisen kiinnostavaa kyselymme vastauksissa oli se, että osassa niistä oli merkittävää hajontaa. Hajonta voi kertoa esimerkiksi liikkuvarasta tieteenaloittain, yliopistoittain tai tehtävittäin. Tyypillistä hajontaa oli huippututkimuksen tavoittelun, yliopiston strategian, urapolun edistämisen, medianäkyvyyden, julkaisukanavan tason ja omien opetusaiheiden vaikutuksissa aihevalintoihin. Yliopiston strategia esimerkiksi ei vaikuttanut koskaan tai vaikutti vain harvoin aihevalintoihin yli puolella vastaajista, mutta kuitenkin usein viidesosalla vastaajista.

”Organisaatioiden strategiset valinnat myös ohjaavat sitä, millaisia aiheita voidaan ottaa tutkimuksessa työn alle. Kaikkiin hankkeeseen ei lähdetä mukaan, ellei se tue organisaation strategisia painopisteitä, täysin riippumatta ko. hankkeen akateemisesta mielenkiintoisuudesta.”

Tulosten perusteella tutkijoiden tutkimusaiheen valintaa näyttävät ohjaavan pääosin sellaiset tekijät, joiden luontevasti voidaan olettaa olevan toivottavia tutkijan toiminnan lähtökohtia. Seuraavaksi keskitymme erittelemään tarkemmin, miten tutkimukseen kohdistuva poliittinen ohjaus ja muut yliopiston ulkopuolelta tulevat vaikutteet heijastuvat myös muihin tieteen vapauden elementteihin kuin aiheen valintaan.

Poliittinen ja hallinnollinen vaikuttaminen

Korkeakoulutus kiinnittyy yhteiskuntaan. Valtiovalta ja hallinnonalan ministeriöt pyrkivät erilaisin ohjauskeinoin saavuttamaan korkeakoulu- ja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita. Kansallisella korkeakoulukentällä on tunnistettavissa ohjausstrategioiden rinnakkaisuus ja moninaisuus: korkeakoulutukseen kohdistuu lainsäädäntö-, talous-, informaatio- ja tulossopimusohjausta. Lainsäädäntö korkeakoulujen ohjauskeinona on väistynyt viime vuosikymmeninä laajasti eri korkeakoulujärjestelmissä ja tehnyt tietä erityisesti talousohjaukselle. Valtio on edelleen yliopiston tärkein rahoittaja. Rahoitus tapahtuu niin sanotun rahoitusmallin kautta, joka ohjaa yliopistojen toimintaa.³³

Yhteiskunnallisen tutkimuksen ja julkisen rahoituksen välistä suhdetta voidaan kuvata perinteisesti panosten ja tuotos-ten väliseksi suhteeksi: tutkimus tuottaa tietoa, jota käytetään

33 Neave 2012, 3–60; Jongbloed & Vossensteyn 2016; Kivistö ym. 2017.

yhteiskunnan tilan edistämiseen.³⁴ Hukkinen nostaa *Tieteessä tapahtuu* -julkaisun pääkirjoituksessa esiin kansallisen tiedepoliittisen keskustelun ja tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaateen aiheuttamien haasteiden tarkastelun merkityksen. Hukkinen mukaan erilaiset tiedon yhteistuotannon muodot ja eriasainen riippuvuus valtionrahoituksesta rajoittavat lähtökohtaisesti tutkijan vapautta, erityisesti ministeriöiden tulosohjauksen ja tiedotusohjeistuksen alla toimivissa tutkijaorganisaatioissa. Hän peräänkuuluttaa tiedepoliittikan pelisääntöjen selkeyttämistä, jotta (yhteis)tuotettavan tiedon sisällön riippumattomuus voidaan turvata.³⁵

Kyselyn vastausten mukaan tutkijoiden odotetaan osallistuvan yhä enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tutkimukselta vaaditaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimuksen odotetaan tuottavan vastauksia poliittisten toimijoiden määrittelemiin kysymyksiin.

”Tällä hetkellä tutkimuksen tekemiseen ja aihevalintoihin vaikuttaa vahvasti kapeasti ymmärretty ’policy relevanssi’, on vahvana ajatus tutkimuksesta ylhäältä käsin asetettujen ongelmien ratkaisijana, vallanpitäjien ja viranomaisten tarpeisiin vastavana tiedontuottajana. Yhteiskunnallisen insinööritaidon henki jyllää vahvana. [...] Tieteen taso tulee luultavasti laskemaan ja päädytään tuottamaan kapeaa ja olemassa olevaa uusia ja vahvistavaa tutkimusta. Tieteen autonomia kärsii ja tiede ajautuu yhä vahvemmin poliittisen ja talouselämän intressien alle.”

Kyselyn vastauksissa poliittiseen ohjaukseen suhtauduttiin myös sensuurina. Hälyttävimpiä olivat havainnot, joiden mu-

34 Mabry 2009.

35 Hukkinen 2020b, 1–2.

kaan ministeriöt olivat estäneet tutkimustulosten julkaisemisen. Sensuuria ilmoitettiin esiintyneen poliittisesti arkojen aiheiden yhteydessä.

”[...] ministeriö luokitteli raportille turvallisuusluokituksen 4, joka tarkoitti sitä, että tuloksia ei saanut julkaista eikä niistä saanut puhua missään. Lakimiesten avustuksella turvallisuusluokitus lopulta purettiin, mutta raporttia ei virallisesti koskaan julkaistu.”

”Joskus taannoin ministeriö (rahoittaja) ei halunnut joillekin tuloksille julkista huomiota”

”Yliopistohallinto ja OKM rajaavat ja sensuroivat ihmistieteitä ja niiden aihevalikoimaa painopiste- ja profiloitumiskäsittein. Muu sensuuri on minimaalista tähän vahvaan ja tuhoisaan poliittiseen ohjaukseen verrattuna.”

Julkisuutta pidetään keskeisimpänä tieteen perusarvona: ”Tieteen vapaus ja sananvapaus liittyvät toisiinsa erityisesti julkisuuden kautta”.³⁶ Mertonin mukaan tieteen arvomaailmaan kuuluu tieteellisen tiedon avoimuus vastakohtana salailulle³⁷. Hän tulkitsee tieteellisen tiedon olevan kaikkien, ei pelkästään yliopistoinstituutioiden, omaisuutta. Julkisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että tutkimuksen tulokset julkaistaan ja tavat niiden aikaansaamiseksi avataan. Tutkijoilla täytyy olla oikeus tutkimustulostensa julkaisemiseen, sillä julkisuuden kautta tiedosta tulee varsinaisesti tieteellistä tietoa.³⁸ Muussa tapauksessa esimerkiksi tiedeyhteisö ja tiedeyleisö eivät voi asettaa tutkimuksen väitteitä kriittiseen valoon.

36 Väliverronen 2020, 25.

37 Merton 1973, 273–275.

38 Niiniluoto 2001.

Julkisuuteen sisältyy tieto julkilausuttujen ja tunnistettavissa olevien menetelmien käytöstä. Tieteeseen on sisäänrakennettu ajatus siitä, että tiede voi perustua ainoastaan systemaattiseen ja kriittiseen jokaiselle avoimeen keskusteluun. Miettinen on nostanut tässä yhteydessä esille tieteellisen yhteisön itsekontrollin käsitteet.³⁹ Julkisuuden ja sananvapauden yhteys on ilmeinen erityisesti akateemisen yhteisön ulkopuolella, jolloin puhutaan tieteen ja tutkijan roolista yhteiskunnassa. Erilaiset toiveet kuitenkin monimutkaistavat tieteen julkisuutta ja sananvapautta: näihin kuuluvat esimerkiksi taloudellista hyötyä hakevat motiivit.⁴⁰ Tieteellisen tiedon julkisuutta haastavat käytännöllisiä hyötyjä etsivä soveltava tutkimus ja kehittämistyö, joissa rahoittaja tahtoo salata tuloksia.⁴¹

Kansainvälisissä tarkasteluissa on viime vuosina kiinnitetty laajasti huomioita akateemiseen sensuuriin. Akateemiselle sensuurille on tyypillistä, että se saa erilaisia ja eriasteisia ilmenemismuotoja, eikä sen käsitettä ole tyhjentävästi määriteltä. Sensuuri voi ilmetä esimerkiksi valtion tai yliopisto-organisaation välittömänä tutkijaan tai tutkimukseen kohdistuvina toimina.⁴² Tällaiset toimet, kuten yliopiston antama määräys julkaista tietyssä julkaisussa tai keskushallinnosta tuleva kielto julkaista tiettyjä tutkimustuloksia, ovat vastoin kansallisessa oikeusjärjestyksessä turvattua tutkimuksen vapautta. Itsesensuurissa on puolestaan kyse tutkijan itsensä tekemistä tutkimukseen liittyvistä valinnoista⁴³, joilla pyritään turvaamaan esimerkiksi uralla eteneminen. Toisin kuin välittömissä yksilöön kohdistuvissa määräyksissä tai muissa rajoitustoimissa, itsesensuurin kohdalla on vaikea määrittää, milloin kyse on oikeudellisesta tutkimuksen vapauden loukkaamisesta.

39 Miettinen 2001a, 1317.

40 Välvärrönen 2020, 26–27.

41 Niiniluoto 2001.

42 Report of the Scholars at Riski 2020.

43 Neuvonen 2019b, 30–31.

Raamitettu ja ohjattu tutkimuksen vapaus

Kesäkuussa 2020 julkaistiin taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan yleissopimukseen liittyvä yleiskommentti, jossa kiinnitettiin huomiota tieteen vapauden ongelmiin. Tällöin todettiin, että tieteen vapauden kehittämiseksi tulisi kehittää sellaista lainsäädäntöä, joka sisältäisi oikeusturvauskeinot tieteen vapauden rikkomustilanteisiin. Lisäksi tulisi laatia kansallinen strategia tieteen säilyttämisen, kehittämisen ja levittämisen edistämiseksi sekä indikaattorit tieteen edistymisen ja sen eduista nauttimisen mittaamiseksi.⁴⁴

Tieteen vapautteen sisältyy muun muassa tutkijan oikeus valita tutkittavat aiheet ja julkaista vapaasti tuloksensa. Nämä on turvattu juridisin instrumentein. Oikeuksiin liittyy tyypillisesti oikeusturvakeinoja eli mahdollisuus saattaa oikeuksia loukkaavat teot riippumattoman elimen arvioitaviksi. Tieteen vapauden osalta tällaiset keinot ovat heikot, sillä tyypilliset oikeusturvainstrumentit eivät tavoita useita sellaisia tilanteita, joihin tieteen vapausloukkaukset voivat kohdentua. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa esille nousseissa välillisissä tilanteissa ei ole useinkaan kyse sellaisesta toiminnasta, joka olisi mahdollista saattaa tuomioistumen tai muun riippumattoman oikeusturvaelimen arvioitavaksi.

Tiedeyhteisön itsekontrolli on nähty keskeiseksi elementiksi tieteen vapauden toteutumisessa. Kyse on siitä, että tiedeyhteisö toteuttaa tieteen itsekorjautuvuutta ja tieteen eettisiä periaatteita.⁴⁵ Suomessa tiedeyhteisön eettinen valvonta toteutuu hyvän tieteellisen käytännön (HTK) valvomiseen liittyvissä prosessissa.⁴⁶ Prosessissa tiedeyhteisö arvioi jäsentensä hyvän tieteellisen käytännön noudattamista eli kyse on itsesääntelystä. HTK-prosessi saa piirteitä whistleblowing-järjestelmästä (pil-

44 CESCR General Comment No 25, Comment 53, 88–89.

45 Miettinen 2001b, 1317.

46 Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyiden käsitteleminen Suomessa 2012, 4.

liin puhallus), jonka kautta voidaan tuoda esille väärinkäytöksiä ja lainvastaista tai epäeettistä toimintaa.⁴⁷ HTK-järjestelmä ei ole kuitenkaan anonyymi. Nykyisellään HTK-prosessi ei ulotu koskemaan kattavasti artikkelissa esille nostettuja, tutkimusaiheen valintaan liittyviä ja tutkimuksen vapautta rajoittavia epäasiallisia vaikuttimia. Prosessi ulottuu kuitenkin esimerkiksi niihin tilanteisiin, joissa vanhempi tutkija epäasiallisesti vaikuttaa nuoremman tutkijan toimintaan. Yhtenä ratkaisuna tiedeyhteisön ongelmiin voisikin olla tiedeyhteisön sisäisen whistleblowing-tyyppisen järjestelmän kehittäminen.⁴⁸

Haasteellisimpia oikeusturvakeinojenkin osalta ovat tiedeyhteisön ulkopuoliset, poliittisen ja rahoitukseen liittyvän ohjauksen epäasialliset muodot, joita tutkimustuloksemme toivat laajasti esille. Akateemisen vapauden rajaamisen ja tutkimuksen ohjaamisen raja on häilyvä ja vaikeasti määriteltävissä, kun sitä tarkastellaan tutkimuksen julkishallinnollisen priorisoinnin, yliopistojen rahoitusmekanismien ja niistä tutkimuksen suuntaamiselle aiheutuvien seurausten kautta.⁴⁹

Tässä tutkimuksessa tehdyt havainnot tukevat V-Dem-instituutin tuloksia siitä, että Suomessa poliittisiin teemoihin liittyvän ilmaisunvapauden aste on alkanut heikentyä. Myös tällä tasolla kaivattaisiin anonyymiä ilmiantajajärjestelmää, mikä olisi hyvä huomioda whistleblowing-järjestelmiä kehitettäessä. Esimerkiksi ministeriöiden estäessä joidenkin tutkimustulosten julkaisemisen tulisi tutkijoita varten olla olemassa helposti lähestyttävä foorumi, johon tämänkaltaisia loukkauksia voisi saattaa arvioitaviksi. Osittain tarpeeseen toki vastaa ylimpien lainvalvojien kantelujärjestelmä, kun tutkimuksen rahoittaja hoitaa julkista tehtävää.

47 Neuvonen 2016, 250–251.

48 Ks. Viinamäki ym. 2020.

49 Russo & Russo 2017.

Kyselyn tulokset eivät osoittaneet, että elinkeinoelämä vaikuttaisi merkittävästi vastaajien tutkimusaiheiden valintaan. Nykyisin tiedeyhteisön ohella tietoa tuotetaan yhteistyössä erilaisten muiden toimijoiden kanssa.⁵⁰ Elinkeinoelämän vaikutuksia on tärkeää seurata, sillä tästä suunnasta tuleviin loukkauksiin ei nykyjärjestelmässä ole oikeusturvavälinettä.

Tieteen ja laajemmin akateemisen vapauden viimeaikaisiin haasteisiin on kiinnitetty kansainvälisesti laajasti huomiota. Oikeusturvahaasteet on tunnistettu myös ihmisoikeustasolla ja Euroopan unionin kontekstissa. Tästä näkökulmasta tarkastelu on kiinnittynyt pikemminkin yksittäisten oikeuksien (sanavapauden, ilmaisunvapauden, yhdistymisvapauden) tulkinnan kehittämiseen kuin laajemmin akateemisen vapauden turvaamistulkintaan. Tieteen vapauden uhkakuvat näyttävät maailmalla jo niin vahvoina, että akateemisen vapauden kansainvälinen kehittämistyö lienee välttämätöntä.⁵¹ Tieteen vapauden uhkakuvat näyttävät maailmalla jo niin vahvoina, että kansainvälinen kehittämistyö lienee välttämätöntä. Suomalaisessa keskustelussakin on syytä vielä korostaa, että tieteen harjoittamisen vapaus on perus- ja ihmisoikeus, joka on julkisen vallan velvoite turvata.

Tutkimuksen yksi keskeinen havainto on itesesensuurin vaikutus, johon liittyviä ongelmia on hyvin vaikea ratkaista oikeudellisin instrumentein. Jos tutkija esimerkiksi turvaa tulevaisuuden urapolkuaan tutkimalla vain sellaisia teemoja, joiden rahoitus on turvattu, kysymys on itesesensuurista, johon auttavat vain läpinäkyvyys, seuranta ja lopulta rakenteelliset muutokset.

Tässä tutkimuksessa nousi esille joitain hälyttäviä sensuuriin liittyviä tuloksia. Tämä on erityisen ongelmallista, kun kohteena on julkishallintoon kohdistuva tutkimus. Tutkimuksen on

⁵⁰ Gibbons ym. 1994, 3–8.

⁵¹ Ks. Euroopan parlamentin suositus 2018.

oltava avointa ja vapaata epäasiallisesta poliittisesta vaikuttamisesta, jotta yhteiskuntaa voidaan tehokkaasti kehittää. Tämä tutkimus oli ensimmäinen nimenomaan suomalaisen julkishallinnon tutkimukseen ja tutkijoiden henkilökohtaisiin kokemuksiin kohdistuva kartoitus. Tutkimus nostaa esille tarpeen erilaisten indeksien kontekstualisointiin jo lähitulevaisuudessa, jotta eri tieteenaloihin tai teemoihin liittyviä riskejä voidaan arvioida täsmällisemmin.

Lähteet

- Airaksinen, Tiina H. (2020a) Kiinan sensuuri ulottuu kansainvälisiin julkaisuihin. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 20–21.
- Airaksinen, Tiina H. (2020b) Sensuuri, kielletty aiheet ja julkaiseminen Kiinassa. *Tieteessä tapahtuu* 2/2020, 3–11.
- Altbach, Philip G. (2013) *The international imperative in higher education*. Rotterdam: Sense.
- Altbach, Philip G. & Hans de Witt. Are We Facing a Fundamental Challenge to Higher Education Internationalization? *International Higher Education*, 2:93, 2–4.
- Bard, Petra (2018) The rule of law and academic freedom or the lack of it in Hungary. *European Political Science* 19:1, 87–96.
- Barendt, Eric (2010) *Academic freedom and the law (a comparative study)*. Lontoo: Bloomsbury Publishing.
- Beiter, Klaus D., Terence Karran & Kwadwo Appiagyei-Atua (2016) Academic freedom and its protection in the law of European states. *European journal of comparative law and governance* 3:3, 254–346.
- CESCR General Comment No 25. General comment No. 25 (2020) on science and economic, social and cultural rights (article 15 (1) (b), (2), (3) and (4) of the international covenant on economic, social and cultural rights. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=9&DocTypeID=11 (haettu 10.2.2021).
- Civitas research team (2020) Academic freedom in our universities: the best and the worst. Institute for the study of civil society. <https://www.civitas.org.uk/publications/academic-freedom-in-our-universities/> (haettu 10.2.2021).
- Cram, Ian & Helen Fenwick (2018) Protecting free speech and academic freedom in universities: Free speech and academic freedom. *Modern law review* 81:5, 825–873.
- Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu EOA dnro 3098/2/2010.
- European parlamentin suositus 29. marraskuuta 2018 neuvostolle, komissiolle ja komission varapuheenjohtajalle / unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle akateemisen vapauden puolustamisesta EU:n ulkoisessa toiminnassa (2018/2117(INI)).
- Gibbons, Michael & Camille Limoges & Helga Nowotny & Simon Schwartzman & Peter Scott & Martin Trow (1994) *The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies*. Los Angeles: Sage Publications.
- Goldman, Alvin & Matthew McGrath (2014) *Epistemology: A contemporary introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Greitens, Sheena Chestnut & Rory Truex (2020) Repressive experiences among China scholars: New evidence from survey data. *The China quarterly (London)* 242/2020, 349–375.
- Grimm, Jannis & Illyas Saliba (2017) Free research in fearful times: conceptualizing an index to monitor academic freedom. *Interdisciplinary political studies* 3:1, 41–75.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- Hukkinen, Janne I. (2020a) Tutkijoiden sananvapaus yhteiskunnallisesti vaikuttavan tieteen aikakaudella. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 261–282.
- Hukkinen, Janne I. (2020b) Kohti tiedostavampaa tiedepolitiikkaa. *Tieteessä tapahtuu* 5/2020, 1–2.

- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje (2013). https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (haettu 8.10.2021).
- Illman, Janne (2020) *Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen*. Lainsäädännön arviointia. Valtioneuvoston selvitys 3:2020.
- Jongbloed, Ben & Hans Vossensteyn (2016) University funding and student funding: International comparisons. *Oxford review of economic policy* 32:4, 576–595.
- Jukka, Leena (2018) Tutkimuksen tieteellisyys, tutkijan oikeus tietoon ja rajoituksia tiedon julkaisemisessa. *Edilex-sarja* 2018/6, 25.1.2017.
- Karran, Terence & Klaus D. Beiter & Kwadwo Appiagyei-Atua (2017) Measuring academic freedom in Europe, a criterion referenced approach. *Policy reviews in higher education* 1:2, 209–239.
- Karran, Terence & Lucy Millinson (2019) Academic freedom and world-class universities, A virtuous circle? *Higher education policy* 32:3, 397–417.
- Kinzelbach, Katrin (2020) *Researching academic freedom, guidelines and sample case studies*. Erlangen: FAU University Press.
- Kinzelbach, Katrin & Ilyas Saliba & Janika Spannagel & Robert Quinn (2020) Free universities, putting the academic index into action. Global public policy institute & scholars at risk network. https://www.gppi.net/media/KinzelbachEtAl_2020_Free_Universities.pdf (haettu 8.2.2021).
- Kivistö, Jussi & Elias Pekkola & Anu Lyytinen (2017) The influence of performance-based management on teaching and research performance of Finnish senior academics. *Tertiary education and management* 23:3, 260–275.
- Mabry, Linda (2009) Governmental regulation in social science. Teoksessa Donna M. Mertens & Pauline E. Ginsberg (toim.) *The handbook of social research ethics*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc., 107–120.
- Merton, Robert K. (1968) *Social theory and social structure*. New York (NY): The Free press.
- Merton, Robert K. (1973) *The sociology of science: Theoretical and empirical investigations*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Miettinen, Tarmo (2001a) Tieteen vapaus. *Lakimies* 8/2001, 1314–1318.
- Miettinen, Tarmo (2001b) *Tieteen vapaus. Julkisoikeudellinen tutkimus tieteenharjoittajan itsemääräämisoikeudesta, tieteen itsekontrollista ja yliopiston itsehallinnosta*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Neuvonen, Riku (2016) Pilliinpuhaltajien asema Suomessa. Teoksessa Päivi Korpisaari (toim.) *Viestinnän muuttuva sääntely – Viestintäoikeuden vuosikirja 2016*. Helsingin yliopisto 2013, 241–254.
- Neuvonen, Riku (2019a) Sananvapautta uusin silmin? Viestinnälliset perusoikeudet yksilön oikeuksien turvaajana. *Lakimies* 7–8/2019, 984–1009.
- Neuvonen, Riku (2019b) *Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet*. Helsinki: Kauppakamari.
- Neuvonen, Riku & Rautiainen, Pauli (2013) Viestinnällisten perusoikeuksien kokonaisuus Suomen perusoikeusjärjestelmässä. Teoksessa Anniina Huttunen, Riku Neuvonen, Taina Pihlajarinne, Pauli Rautiainen, Anna Ronkainen, Veli-Markus Tapio & Päivi Tiilikka (toim.) *Nettajan oikeus. Viestintäoikeuden vuosikirja*. Helsingin yliopisto 2013, 109–131.
- Neave, Guy (2012) *The evaluative state, institutional autonomy and re-engineering higher education in Western Europe: The prince and his pleasure*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Niiniluoto, Ilkka (2001) Julkisuusperiaate ja tutkimustulosten salailu. *Tieteessä tapahtuu* 19:2.

- Novotny, Helga & Peter Scott & Michael Gibbons (2008) *Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- PeVM 25/1994 vp – HE 309/1993 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- Report of the Scholars at Risk (2020) Academic Freedom Monitoring Project. Free to Think. Scholars at Risk. <https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2020/11/Scholars-at-Risk-Free-to-Think-2020.pdf> (haettu 10.2.2021).
- Reijula, Samuli & Petri Ylikoski (2020) Tutkijan vapaus institutionaalisen tietoteorian näkökulmasta. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 73–102.
- Russo, Alessandra & Russo, Federico (2017) Free to think, free to research: challenges to academic freedom in the context of contemporary global politics. *Interdisciplinary political studies* 3:1, 7–10.
- Salminen, Ari & Pitkänen, Lotta (2019) *Tutkimusyhteisössä kaikki hyvin?* Tutkimuseettinen barometri 2018. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 1/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Scholars at risk (2020) Scholars at risk network. Promoting high education values. https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2020/05/SAR_PHV_DiscussionGuide_v20_ONLINE.pdf (haettu 10.2.2021).
- Spannagel, Janika & Kinzelbach, Katrin & Saliba Ilyas (2020) *The academic freedom index and other new indicators relating to academic space: An introduction*. University of Gothenburg. Series 2020:26. https://www.v-dem.net/media/filer_public/0d/a3/0da3981c-86ab-4d4f-b809-5bb77f43a0c7/wp_spannagel2020.pdf (haettu 9.2.2021).
- Tirronen, Jarkko (2010) *Yliopistoa etsimässä. Johdatus yliopiston ajatukseen*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Tuori, Kaarlo (2011) Sivistykselliset oikeudet. Teoksessa Pekka Hallberg, Heikki Karapuu, Tuomas Ojanen, Martin Scheinin, Kaarlo Tuori & Veli-Pekka Viljanen (toim.) *Perusoikeudet, 2. uudistettu painos*. Helsinki: WSOYpro, 605–629.
- V-Dem Institute (2016) Policy brief. https://www.v-dem.net/media/filer_public/f9/08/f908eb53-coe2-40f0-9294-e067537d8f0b/v-dem_policybrief_5_2016.pdf (haettu 7.2.2021).
- Viinämäki, Olli-Pekka, Mäntylä, Niina & Jokipii, Annukka (2020) Whistleblowing in Finland. Teoksessa Carmen R. Apaza & Yongjin Chang (toim.) *What makes effective whistleblowing: global comparative studies from the public and private sector*. Cham: Palgrave McMillan, 49–69.
- Välilmaa, Jussi (2019) *A history of Finnish higher education from the middle ages to the 21st century*. Cham, Switzerland: Springer.
- Välvirronen, Esa & Ekholm, Kai (2020) Johdanto: Vapaan ajattelun tila kaventuu maailmalla. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 7–23.
- Välvirronen, Tero (2020) Tieteen vapauden ja tutkijan sananvapauden yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 25–57.
- Ylijoki, Oili-Helena (2020) Tiede markkinoilla. Teoksessa Esa Välvirronen & Kai Ekholm (toim.) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 135–165.